

Kaip Žemaitė su paukščiais per Atlantą skrido

Pokalbis su Vašingtono universiteto Sietle aflijuotąja profesore Violeta Kelertiene ir rašytoja Birute Putrius

Violeta Kelertienė – literatūrologė, vertėja, nuo 1984 m. dirbo Ilinojaus universiteto Čikagoje Lituaniistikos katedroje, 1993–2008 m. jai vadovavo. Tuo laikotarpiu Lituaniistikos katedra priėmė daugelį Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų į magistrantūros ir doktorantūros studijas bei stažuotojų, kurie čia rengė savo mokslinius darbus, disertacijas. 1999–2011 m. profesorė redagavo anglų kalba leidžiamą akademinį žurnalą *Lituanus*¹. Ji yra aktyvi daugelio Lietuvos mokslinių ir kultūros redakcinių kolegijų narė, kasmet atvyksta į „Santaros-Šviesos“ konferencijas Lietuvoje. Savo tyrimuose viena pirmųjų pradėjo taikyti feministinės kritikos ir postkolonializmo teorijas. Yra daugelio knygų sudarytoja ir autorė. 2010 m. profesorė Violeta Kelertienė apdovanota Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos premija, skirta išeivijos mokslininkams.

Birutė Putrius – lietuvių kilmės Amerikos rašytoja, išleidusi knygas *Paklydę paukščiai* (*Lost Birds*, 2015 m. anglų k., 2019 m. lietuvių k.), *Paskutinis knygnešys* (*The Last Book Smuggler*, 2018 m., anglų k.). Dalyvauja tarptautinėse Vilniaus knygų mugėse, savo kūrybą pristato ir Lietuvoje, ir Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Su viešniomis iš Jungtinių Amerikos Valstijų, atvykusiomis į tarptautinę Vilniaus knygų mugę, pokalbio susitikome Lietuvoje, Lietuvių literatūros ir tautosakos institute. Pokalbį, kurio svarbiausi dėmenys Žemaitė, Atlantas, skrydis ir paukščiai, pavadino simboliškai. „Paukščiai“ – tai ir aliuzija į „Dievo paukštelius“, dipukus (*Displaced Persons*), kaip save vadino pasitraukusieji iš Lietuvos nuo sovietų okupacijos 1944 m.

1 *Lituanus* – JAV lietuvių anglų kalba leidžiamas žurnalas, skirtas Lietuvos ir Baltijos šalių menui, istorijai, kalbai, literatūrai ir susijusioms kultūros temoms. Prieiga internetu: <http://www.lituanus.org/main.php?id=home>

Žydronė Kolevinskienė: Kalbėsime apie dvi naujas knygas – Birutės Putrius romaną *Paklydę paukščiai*² (*Lost Birds*³), kurį 2019 m. išleido leidykla „Alma littera“ (iš anglų k. vertė Sigitas Parulskis) ir Violetos Kelertienės su Maryte Racys į anglų kalbą verstą Žemaitės kūrybos rinktinę *Marriage for Love*⁴. Pokalbį pradėsime nuo Žemaitės, kurią šios knygos viršelyje profesorė Dalia Leinartė yra pavadinusi „lietuviškąja Virginia Woolf“. 1916 m. Žemaitė kartu su advokatu Andriumi Bulota ir jo žmona, „Žiburėlio“ draugijos pirmininke Aleksandra, išvyko į Ameriką rinkti aukų nukentėjusiems nuo I pasaulinio karo lietuviams paremti. 1916–1917 m. jie aplankė arti šimto JAV ir Kanados miestų, kuriuose gyveno lietuvių išeiviai. Bulotoms išvykus į Rusiją, o vėliau grįžus į Lietuvą, Žemaitė pasiliko Amerikoje ir Čikagoje gyveno iki 1921 m. *Marriage for Love* 2019 m. pabaigoje išleido „Birchwood Press“ leidykla Jungtinėse Amerikos Valstijose. Knygą sudaro Kelertienė įžangos žodis, nebaigta Žemaitės autobiografija, dvi Žemaitės kalbos, sakytos I Lietuvos moterų kongrese 1907 m., apsakymai „Petras Kurmelis“ ir „Marti“. Taip pat knygoje publikuota dešimt Žemaitės nuotraukų iš Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos archyvų (viena iš jų panaudota ir knygos viršeliui). Sakoma, kad apsakymas „Topylis“ yra pats autobiografiškiausias Žemaitės apsakymas. 2018 m. Kelertienė šį apsakymą išvertė į anglų kalbą, jis buvo išleistas atskira knygele ir pristatytas Londono knygų mugėje. Violeta, koks kelias iki šios, pačios naujausios Žemaitės knygos anglų kalba? Nuo „Topylio“, o galbūt dar anksčiau?

Violeta Kelertienė: Tas kelias ėjo nuo pat mano vaikystės. Atsimenu, skaičiau Žemaitės „Petrą Kurmelį“, ten buvo veikėja Marcė ir visi ją vadino tingine. O aš tuo metu galvojau: „Mama sako, kad aš tinginė, bet aš tikrai nenoriu užaugti tokia kaip Marcė... Bet kaip aš to išvengsiu?“ Tai buvo Kanadoje, Toronte. Vėliau, jau kai studijavau doktorantūroje, turėjau sąrašą šimto lietuviškų romanų, nes mano studijų objektas buvo proza. Ir Žemaitė buvo tarp jų. Ir paskui disertacijoje, kuri buvo apie skirtumus lingvistikoje. Amerikos lingvistikoje tuo metu vyko ginčai, ar šnekamoji ir rašomoji kalbos yra tokios pat, ar skirtingos. Pagalvojau, kad čia

2 Birutė Putrius, *Paklydę paukščiai*, vertė Sigitas Parulskis, Vilnius: Alma littera, 2019, 304 p.

3 Birutė Putrius, *Lost Birds*, Los Angeles: Birchwood Press, 2015, 298 p.

4 Žemaitė. *Marriage for Love: A 19th Century Lithuanian Woman's Fight for Justice*. Selected works by Žemaitė. Translated by Violeta Kelertas and Marytė Racys, with an Introduction by Violeta Kelertas, Los Angeles: Birchwood Press, 2020, 312 p.

man geras klausimas ir aš bandysiu jį svarstyti. Paskui panaudojau Žemaitės kūrinčius kaip tokios šnekamosios kalbos pavyzdį. Žinoma, nebuvo jie vieninteliai disertacijoje, buvo „Eglė žalčių karalienė“ ir kt. Bet vis dėlto visas vienas skyrius disertacijoje buvo paskirtas Žemaitėi. Ir tuo metu, apie 1978 m., aš atvykau trimis mėnesiams į Lietuvą rinkti medžiagos, čia skaičiau Žemaitės rankraščius. Ponas Kostas Korsakas įleido į Lietuvos kalbos ir literatūros instituto rūmus. Visą mėnesį užtruko (vieną mėnesį iš trijų!), kol galėjau įeiti į Instituto rankraštyną, kai tuo tarpu Vilniaus universiteto bibliotekoje viskas buvo labai paprasčia – ten jau kitą dieną galėjai įeiti. Žemaitės rankraščių buvo ir Vilniaus universitete, ir Lietuvos kalbos ir literatūros institute. Skaičiau, žinoma, visas knygas, kurios buvo tuo metu, bendravau su Aleksandru Šešelgiu.⁵ Jis mane nukreipė į tekstologijos klausimus, nukreipė prie Kalniaus⁶ 1948 m. leidimo, kuris buvo artimiausias jos rankraščiui, panašiausias, dar Jono Jablonskio neliestas. Bet jie išleido tik vieną tomą ir negavo leidimo tęsti kitų tomų. Taigi su visa medžiaga susipažinau plačiai, kiek buvo galima atvykus iš Amerikos, ir visi tie dalykai man buvo labai įdomūs. Pasinaudojau ir jo [Šešelgio – ŽK], ir kitų išvalgomis. Ypač susidomėjau „Laimė nutekėjimo“, kuris niekada nebuvo išleistas taip, kaip Žemaitė norėjo. O tuo metu Amerikoje jau buvo paplitęs feminizmas, ir man atrodė, kad „Laimė nutekėjimo“ (ne kaip atskirus paveikslėlius – I paveikslėlis, II, III, kaip buvo Žemaitės, bet kaip 7 novelės – aš jas taip vadinčiau) reikia išleisti atskira knyga ir išversti į anglų kalbą, ir feministės Amerikoje „mirtų“ dėl to. Tačiau disertacijoje tik vieną skyrių paskyriau Žemaitėi ir išverčiau jos „Sučiuptą velnią“ kaip šnekamosios kalbos pavyzdį. Taigi mano susidomėjimas Žemaitė yra viso mano gyvenimo. Toks, sakyčiau, svarbus momentas pagautas. Tada baigiau doktoratą, gavau darbą Čikagoje, turėjau daug studentų ir stažuotojų. O 2008 m. mirė viena pirmosios emigracijos bangos lietuvė, gimusi 1910 m. Aš ją pažinojau, ji lankėsi Čikagoj. Bet ji kažkodėl niekada neminėjo man Žemaitės ar savo susidomėjimo ja. Tačiau labai įdomus buvo jos gyvenimas ir interesai. Ji apvažiavo visas vietas, kur buvo dėstoma lietuvių kalba ir literatūra, ir paliko iš savo palikimo ketvirtį milijono dolerių Vašingtono universitetui Sietle (kur

5 Aleksandras Šešelgis (1921–1997) – literatūros tyrinėtojas, tekstologas. 1950–1981 m. dirbo Lietuvos kalbos ir literatūros institute. Parengė 1995 m. pradėtą leisti naują Žemaitės *Raštų* leidimą, paskelbė straipsnių rašytojų kūrybos, tekstologijos temomis.

6 Alfonsas Kalnius (1907–1981) – kalbininkas, tekstologas, pedagogas. 1948 m. sudarė autografaus paremtus Žemaitės *Raštus* (1–4 tomus).

ir dabar Baltų studijų programai vadovauja profesorius Guntis Šmidchenas⁷) su sąlyga, kad jie išleis Žemaitę ir Alfonsą Eidintą. Ir nieko kito. O kas liks iš tų pinigų, universitetas gali panaudoti savo reikmėms – studentams, stipendijoms ir pan. Tada profesorius Guntis Šmidchenas paskelbė konkursą, kurį aš gana lengvai laimėjau, nes jau buvau susipažinusi su Žemaitės kūryba. Man visi sako, kad beveik neįmanomas dalykas yra išversti Žemaitę į anglų kalbą. Taip, buvo sunku, bet ne todėl, kad žemaičių kalba. Aš manau, kad ir tą konkursą laimėjau dėl dar vienos priežasties. Turiu atiduoti pagarbą savo anytai Bertai Kelertienei, gimusiai apie 1900 m. Mes turėjom labai gražius santykius (ne taip, kaip Žemaitės marčios su savo anytom). Ji buvo nuostabi moteris, našlaitė, nelankiusi jokių mokyklų, dirbusi siuvėja kaip Palangos Juzė, kol ištekėjo. Tad labai daug dalykų ir realiųjų aš sužinojau iš jos. Ir žemaitiškus žodžius taip pat. Tauragė buvo paskutinė vieta, kur ji gyveno, nors gimusi Garliavoje. Tad man tie archajiški žodžiai nebuvo svetimi. Tai man labai padėjo suprasti Žemaitę, kas daug kam būtų kliūtis, ypač jaunesniems žmonėms, gyvenantiems Amerikoje.

Porą metų darbavau Čikagoje versdama Žemaitę. Keldamasi į Sietlą žinojau, kad ten gyvena jos proanūkė Marytė Racys, bet aš įsivaizdavau, kad ji gal kokia studentė. Nieko nežinojau apie ją. Pasirodo, ji beveik mano amžiaus ir baigusi anglistiką, kaip ir aš. Ji vis sakydavo, kad Žemaitė – jos promočiutė, ir ji taip nori prisidėti prie to vertimo projekto. Tad ji išvertė porą puslapių *Autobiografijos*. Ir tikrai visai neblogai pasisėkė jai. Bet kaip ir kiekvienas projektas, taip ir šis – užsitęsė. Kūrinių atranką dariau aš. „Topylį“ jau buvau išvertusi anksčiau. Londono leidykla norėjo vieno apsakymo, ne didesnio nei 64 puslapiai. Jie peržiūrėjo, jiems patiko, nors pavadinimą pakeitė – „Tofylis, arba Zosės vedybų istorija“⁸, nes vien tik vardas – Tofylis – užsieniečiui nieko nesako, nepaims jis tos knygos į rankas. Leidykla parinko gražų viršelį, man patiko. Šitą naujausią Žemaitės knygą aš siunčiau į tris mokslines leidyklas, jos atsisakė. Tada atsirado leidėjas. Atsirado Birutė Putrius su savo leidykla „Birchwood Press“, kuri visą

7 1994 m. Vašingtono universitete Sietlo mieste, Vašingtono valstijoje (JAV), buvo sukurta Baltistikos studijų programa (prieiga internetu: <https://scandinavian.washington.edu/baltic-studies-program>). Ji veikia Skandinavijos studijų departamente ir nuo 2009 m. yra remiama Kazickų šeimos fondo, kad Universitetas galėtų pritraukti ir išlaikyti Lietuva besidominčius mokslininkus. Baltistikos studijų programos Vašingtono universitete įkūrėjas ir vadovas yra profesorius Guntis Šmidchenas, baigęs Indianos universitetą JAV.

8 Žemaitė, *Tofylis, or Marriage of Zosė*, Momentum Books, 2018. Translated from Lithuanian by Violeta Kelertas.

laiką mus skatino ir mielai priėmė šios knygos leidybai. Išėjo graži knyga. Visos nuotraukos knygoje iš Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto, visas jas mums parūpino Virginijus Gasiliūnas. Viršeliui parinkta nuotrauka irgi iš tų pačių. Marytė Račys (Amerikoje ją vadina Racys) labai norėjo, kad viršelyje būtų jos promočiutės veidas. Bet vienas dalykas, kad ji nebuvo itin patraukli, o kitas dalykas, kad amerikiečiams ji visiškai nieko nesako. Tad čia buvo Birutės idėja, kad viršelis turi pritraukti žmogų, kad jis pakeltų tą knygą nuo stalo, priverstų nusipirkti, domėtis. Amerikos lietuviai, ypač pirmosios kartos emigrantai, labai jos laukia, kad parodytų vaikams, kokia buvo Lietuva, kai jie išvažiavo. Tad, manau, knygos receptija bus gera. Bet dar kol kas mes mažai ją reklamuojame.

Solveiga Daugirdaitė: Gal galite patikslinti Marytės Račys genealogiją?

V. K.: Ji yra vienos iš Žemaitės dukterų – Pranės – anūkė. Žemaitės viena dukrų buvo Pranė. Pranės dukra buvo Rožė, kurios dukra ir yra Marytė. Marytės mama Rožė buvo vienuolikos metų, kai sutiko Žemaitę, šiai grįžus iš Amerikos. Knygos gale yra ir Marytės fotografija prie Žemaitės paminklo, ir aprašas apie ją. Taigi ji yra tikra Žemaitės proanūkė.

Birutė Putrius: Atvažiavusi į Kanadą ji dirbo Žemaitės sūnaus Antano ūkyje. Tai buvo tabako ūkis.

V. K.: Antanas dovanavo tai šeimai savo ūkį. Šeimoje buvo trys dukros. Marytė – jauniausia. Gimusi DP stovykloje Vokietijoje, kaip ir Birutė. Marytės Racys tėvas Lietuvoje buvo teisininkas ir nieko nežinojo apie ūkininkavimą. Ir štai – gavo dovanų ūkį. Bandė jie ten ir vištas laikyti, ir ką tik nori, bet nepavyko. Į pietus nuo Toronto buvo tabako ūkiai, tai jie pradėjo tabaką auginti, ir daug sėkmingiau. Marytė ten pradėjo dirbti. Pasakojo, kaip rankas išgraužia tie lapai, kai juos reikia skabyti. Paskui ji išsiveržė į Torontą, į universitetą, ir niekada atgal nebegrižo. Jos tėvas taip pat baigė gyvenimą Toronte, nors pats Žemaitės sūnus negyveno Toronte. Kaip Antanas tą ūkį buvo gavęs, mes nežinome. Gal net ne Antanas buvo gavęs, gal koks kitas giminaitis.

Mano doktoratas yra iš lyginamosios literatūros, Šiaurės Europos kalbų, kurias šiek tiek moku. Ir lietuvių buvo viena iš jų. Mes universitete turėjome ir gretutines studijas. Mano buvo prancūzų literatūra. Ir dar turėjom vadinamąsias

vidines gretutines studijas. Mano buvo lyginamoji literatūra. Tad buvo ir vertimas (teorija ir praktika). Aš, būdama gal 18 ar 19 metų, išverčiau Vytauto Mačernio „Vizijas“ ir paskelbiau jas *Lituanus* žurnale, bet labai nesėkmingai; nenoriu net žiūrėti į tą vertimą šiais laikais. Tad aš buvau pilna naujų idėjų. Pamenu, mano profesorius sakė, kad jeigu yra toks apsakymas kaip „Marti“, tai jį reiktų išversti į kažkokią panašią tarmę Amerikoje. Ir vieną dieną Marytė sako: „Taigi aš moku tą tabako ūkio tarmę“. Mes tą viską išbandėm, išvertėm. Ji labai prisirišusi ir šiandien prie to vertimo, bet amerikiečiams tai nelabai patinka. Ten Vingiai atrodė tokio daug žemesnio luomo. Ir aš bijojau, kad visi žemaičiai įsižeis, jeigu mes tokia žema kalba išversim. Marytė dabar kažkokį spektakliuką turi ir su draugais skaito tą tarmišką variantą. Bet mums neatrodė, kad šiai knygai tinka tas žemojo stiliaus vertimas.

Ž. K.: Minitė, kad atsiliepiamų apie knygą dar beveik nėra, bet turbūt vis tiek vienas kitas jau yra pasirodęs amerikietiškoje spaudoje? Kaip amerikiečiai skaito Žemaitę?

V. K.: Dar negirdėjom. Bet mūsų knygų klubas Sietle žada skaityti ir daug kas jau perskaitė ir labai žavėjosi.

S. D.: O kodėl Jūs skaidėte *Autobiografiją* dalimis ir kokiu pagrindu?

V. K.: Padarėm atskirus skyrelius su užvardijimais, nes amerikiečiams sunku skaityti tokį ilgą tekstą, ypač kai jie iš viso nesupranta, kas tas 1863 m. sukilimas, ir ten dar Laurynas įsiterpia su savo ilga oracija, Žemaitės sukurta. Mums atrodė, kad bus lengviau skaityti. Tas tiesa, tą pridėjom. Nežinau, kaip Jūs žiūrite į tai. Gal ir Jūsų studentams būtų lengviau?

Ž. K.: Prieš daugiau nei dvidešimt metų lietuviškų pinigų projektavimo procese aktyviai dalyvavo išeivis iš Lietuvos Kęstutis Lynikas. Australijoje gyvenantis pinigų ekspertas, susipažinęs su pasirinktų asmenybių ant lietuviškos valiutos sąrašu, komisijai davė pastabą, kad jame trūksta moterų. Žemaitės portreto atvaizdas papuošė, deja, paties mažiausio nominalo – vieno lito – banknotą. Tuo paradoksai nesibaigė. Ant banknoto reverso – antrosios pusės – komisija nusprendė atvaizduoti Palūšės bažnyčią. Tik vėliau buvo susigriebta, kad ateistei

Žemaitė visiškai netinka su religija susijęs vaizdas. Dabar Lietuvoje Žemaitė tikrai atgimsta, yra tarsi „ant bangos“ šiuo metu. Žemaitės skvere Vilniaus centre kasmet rengiami moterų kūrybos skaitymai, statomi spektakliai, tačiau mokyklose netyla diskusijos, kaip sunkiai Žemaitę skaito šiuolaikiniai moksleiviai. Kodėl Žemaitės (auto)biografinis pasakojimas toks tolimas šių dienų miesto paaugliams? Kaip jiems tai „priartinti“, supažindinti, praskleisti?

V. K.: Bet iš tiesų Žemaitės *Autobiografija* juk buvo labai apleista. Gal vieną kartą išėjo Nepriklausomybės laikais, paskui sovietai dar išspausdino. Ir tik lygindamos su Maryte kelis skirtingus variantus, pamatėme skirtumus. Ji turėjo Sauliaus Žuko „Baltų lankų“ išleistą *Autobiografiją*. Lygindamos su kita, kurią aš turėjau, pamatėm, kad „Baltos lankos“ pasiėmė kažkokią netikslią, kur viskas, kas antirusiška, buvo išimta, tą cenzūra buvo iškupiūravusi. Leidykla neskaitydama, nepasižiūrėjusi tą variantą ir išleido.

S. D.: O Jūs iš kokio leidimo vertėt?

V. K.: Aš būčiau norėjusi Kalniaus leidimą naudoti, bet ten nebuvo *Autobiografijos*. Visa kita ėmiau iš Kalniaus. Į knygos įvadą įdėjau jos kalbas, sakytas 1907 m. I moterų kongrese, nes tai labai paaiškina moterų situaciją skaitytojams, kad jie nors kiek suprastų kontekstą. Aš pati įvadų dažnai neskaitau. Gal ir jie to mano įvado neskaitys...

B. P.: Bet įvadas labai geras ir labai traukia žmones.

V. K.: Įvadas labai trumpas ir nemoksliškas. Mano įsivaizduojami skaitytojai yra paprasti žmonės, ne mokslininkai. Ir čia ne koks mokslinis vertimas.

S. D.: Knygoje nėra komentarų. Gal paprasčiau būtų aiškinti išnašose, kas, pavyzdžiui, yra tas sukilimas ir pan.

V. K.: Paaiškinimas yra įvade. Mano vertimo teorijoje išnašos neleidžiamos. Kaip, pavyzdžiui, *Balta drobulė* išėjo anglų kalba. Kadangi man beveik visus vertimus duoda peržiūrėti prieš leidžiant, tai aš sakiau, kad pas mus tai šaiposi iš vertimų su komentarais. Šaiposi iš Vladimiro Nabokovo, kuris išvertė Puškino

Eugenijų Oneginą su daugiau išnašų negu paties teksto. Ir tai yra toks pavyzdys, kuriuo nereikėtų sekti. Pasak amerikiečių, vertime neturi būti išnašų. Dabar juk visi skaito su planšete ir *googlina*, jei ko nors nežino. Ir aš taip darau, ieškodama, kas mane sudomino, ar kokio reto, nežinomo žodžio. Taigi aš esu prieš ilgus komentarus vertime. Amerikiečiai skaitytojai nemėgsta išnašų. Gal čia mėgsta žmonės, nežinau. Vytautas Kavolis yra sakęs, kad jis pradeda nuo išnašų ir kartais straipsnio net neskaito. Bet jis kalbėjo apie mokslinius tekstus, ne apie grožinius.

Aušra Martišiūtė-Linartienė. Kostas Ostrauskas išnašą padarė personažui, kad atkreiptų dėmesį.

V. K.: Jis turėjo gerą humoro gyslelę.

S. D.: Dar apie anglų kalbą paklausiu, pavyzdžiui, verčiant „ruskis“ taip palikta.

V. K.: Taip, nes jeigu Žemaitė sako „ruskis“, tai aišku, jog tai nėra malonybinis žodis. Todėl ir sakau, kad Vingių kalba angliškame vertime jau ir taip skamba kaip labai žemo luomo. Aš buvau abiejuose spektakliuose Lietuvoje apie Žemaitę – Gabrielės Tuminaitės *Marčioje* ir Kirilo Glušajevio *Julijoje*. Tuminaitė sušvelnino tas grubias vietas. Nežinau, kaip ji pasiteisino. O *Julija* vietomis buvo siurrealistinis, kitose vietose – groteskinis. Mums labiau patiko Tuminaitės versija negu *Julija*.

B. P.: Aš žiūrėjau *Juliją* ir galvojau, kur čia Žemaitė?..

V. K.: Ten kaip tik aktoriai skaito atskiras dalis iš *Autobiografijos*. Bet tai vis dėlto kitai publikai statytas spektaklis.

Reda Pabarčienė. Dar reikėtų išversti Kosto Ostrausko *Žemaitė sutinka Šekspyra*.

V. K.: O kur išspausdinti? Tik *Lituanus* beliko Amerikoje. Daug kas iš mano draugų vertėjų turi medžiagos. Elizabeth Novickas turi Sauliaus Šaltenio *Kalės vaikus*, bet tik pirmus 90 puslapių, tik tą pirmą apsakymą, ir turbūt leis atskira knyga. Ji mielai išspausdintų, bet kad neima niekas. Labai sunku. Man pavyko su Valdo Papievio „Ėko“ patekti į gerą žurnalą, bet ten buvo dvylika puslapių.

Bet kartais gali ir tris, keturis ar šešis mėnesius laukti atsakymo iš žurnalų, ims ar neims, spausdins ar ne.

Dalia Satkauskytė. O koks Valdo Papievio „Ėko“ rezonansas?

V. K.: O Lietuvoje, pavyzdžiui, kai *Metuose* kas nors išspausdinama, ar sukelia kokį nors rezonansą? Tas žurnalas Amerikoje turi nemažai skaitytojų, gerą reputaciją, galima ir perklausti tą apsakymą (yra garso įrašas). Bet daugiau nieko nežinome. Ir Valdas taip sako: „Tai kam čia reikėjo, jeigu rezonanso nėra“. Bet aš negaliu jo [rezonanso – ŽK] sukurti.

B. P.: Bet vien tai, kad apsakymas ten pateko! Čia labai svarbu patekti į tokį žurnalą. Man prieš daugelį metų labai nesisekė su savo novelėmis. Turėjau amerikiečių leidėją, bet prieš du mėnesius iki išleidžiant knygą jis bankrutavo. Amerikoje, kai pasirašai kontraktą, reikia laukti dar dvejus metus, kol išleis tavo knygą. Tai aš dvejus metus laukiau, laukiau. Jau išėjo katalogai, jau pasirodė internetiniame puslapyje, jau apie tai kalba leidykla. Ir du mėnesiai iki išleidžiant knygą užsidarė leidyklos durys. O aš tik vėliau sužinojau, kas atsitiko. Tada pagalvojau: jeigu reikia ieškoti kitos leidyklos ir dar dvejus metus laukti, na, jau ne. Jeigu jie gali atidaryti leidyklą, tai ir aš galiu. Ir atidariau, ir išleidau savo knygą, išleidau Violetos knygą, kitų pažįstamų knygų.

V. K.: Tai yra bičiulių leidykla. Birutė leidžia bičiulių knygas.

Ž. K.: 2015 m. JAV išleistas Birutės Putrius novelių romanas *Lost Birds* pasiekė ir Lietuvos skaitytojus pavadinimu *Paklydę paukščiai*. Tai knyga apie tos kartos lietuvius, kurie drauge su tėvais II pasaulinio karo pabaigoje pasitraukė iš Lietuvos į JAV. Įtaigiai, su subtiliu humoru Birutė Putrius pasakoja skirtingų likimų savų personažų istorijas. Violeta, būdama maža, 1944 m. kartu su tėveliais pasitraukė iš Lietuvos į Švediją. Birutė gimė jau Vokietijos DP stovykloje. Ji sako, kad romaną rašė taip, „kad jį galėtų skaityti ir amerikiečiai. Kad jie galėtų suprasti, ką išgyveno mūsų tautiečiai, atvykę į svetimą šalį“. Kaip gimė Jūsų, Birute, istorija? Viename interviu Jūs minėjote, kaip yra pasikeitusi ta Marquette Parko erdvė, kurioje dipukai kūrėsi, nes dabar tos erdvės beveik jau nebelikę. Tad šią knygą turbūt galime pavadinti ir atminties ar (pa)liudijimo knyga?

B. P.: Pirmąją knygą pradėjau rašyti 1985 m. Tais laikais norėjosi rašyti apie tai, kas labai keitėsi. Lietuviai pradėjo kraustytis į priemiesčius. Aš užaugau Marquette Parke. Aš ten buvau su skautais, su ateitininkais ir lankiau šeštadieninę mokyklą. Ir mama vertė skaityti *Eglutę*⁹, po to diktantas. Namuose nebuvo galima kabėti angliškai, nes kaip mes grįšim į Lietuvą, jeigu tu nežinosi, kaip kalbėti lietuviškai, ir pan. Tokia buvo mano jaunystė. Visi draugai, pažįstami – tik lietuviai. Mano pirmasis amerikietis draugas buvo juodaodis. Apie tai yra knygoje. Mes, atsiradę Amerikoje, apsigyvenome labai nesaugiamame Čikagos rajone. Ten buvo tokia krautuvė ir pirmabangiai lietuviai pasodino mus toje krautuvėje – tai dabar čia gyvenkit. O mes nė cento neturime kišenėje, nei maisto, nei darbo.

Ž. K.: Yra dar vienas Jus su Violeta susiejantis panašumas: vienu metu Jūs abi buvote šiek tiek nutolusios nuo lietuviškos bendruomenės. Dabar tarsi grįžtate prie savo lietuviškų šaknų, apie jas kalbate, rašote.

B. P.: Po universiteto aš pradėjau trauktis nuo lietuvių. Ta uždara bendruomenė man buvo nusibodusi, norėjosi didesnę pasaulį patirt. Man tuo metu lietuvybė buvo lyg katilas, kuris žiūri tik į vidų, bet ne į išorę. O ir kartų skirtumas. Pavyzdžiui, mano tėvų karta visą laiką labai laukė, kada mes grįšim į Lietuvą. Kai Stalinas mirė, visi pradėjo švęsti, manė, kad, jei Stalinas mirė, tai kas nors tikrai čia pasikeis ir galėsime grįžti į Lietuvą. Tėvai visada laukė. Pirmiausia manė, praeis frontas, paskui – kai karas pasibaigs, kai amerikiečiai ateis. Penkerius metus praleidome lageryje Vokietijoje. Po to lagerius uždarė ir reikėjo kažką daryti. Mano tėvai nenorėjo į Ameriką, jie norėjo pasilikti kažkur Europoje. Bet Vokietija jau buvo visiškai subankrutavusi. Mums visur šaukė „Lauk! Lauk!“. Vokiečiai neturėjo pakankamai maisto, jie neturėjo darbų, neturėjo nė namų. Tai reikėjo kažkur keltis. Mes atvykom į Ameriką, į Čikagą. Atlaukėm iki Niujorko, mama, atsimenu, verkia, sako tėvui: „Žiūrėk tu į tuos dangoraižius – kur vaikai žais, ką darys“. Tiesiog sėdi ir verkia. O vėjas pučia, vien tik laikraščiai skraido aplinkui. Mes ten spalio mėnesį atsiradom... Paskui prie tėvo prieina vienas pažįstamas ir sako, kad Niujorke jau nėra darbų, nes visi, kurie anksčiau imigravo, „paėmė“ visus darbus. Sako: „Važiukite traukiniu į Čikagą, ten pilna darbų, ten daug gražiau, atrodo lyg Bavarijoje“. Tai mes tuojau pat į Čikagą.

9 Vaikams skirtas žurnalas *Eglutė* JAV spausdinamas nuo 1950 m. sausio mėn.

Išleidžia iš traukinio, o ten – vieni fabrikai. Galvojame, kurgi čia ta Bavarija. Tokia industrija... Štai tokių juokų buvo. Bet gyvenom. Apsistojome Marquette Parke, kur buvo šiek tiek žaliau. Tačiau ilginiui kuo aš toliau nuo lietuvių atsitraukiau, tuo labiau pradėjau pasiilgti jų ir prisimint visus charakterius. Tie viengungiai, kurie visą laiką baruose sėdėdavo... Tada galvojau: kas čia per žmonės? Kodėl jie čia sėdi? Kur jų vaikai? Kur jų žmonos? Ir taip aš pradėjau rašyti. Norėjau eiti į kursus. Pirmiausia norėjau kurti filmus, bet visiškai neturėjau tam talento. Tada galvojau, kad scenarijus rašysiu. Dvejus metus universitete lankiau kursus, mokiausi, kaip kurti scenarijus. Bet mano scenarijai buvo labai nuobodūs, neįdomūs. Tada, galvoju, eisiu, išmoksiu novelės rašyti. Nuėjau į rašymo kursus, kuriuos vedė toks profesorius rašytojas. Jam labai patiko mano novelės ir jis įtraukė mane į savo rašymo grupę. Tai buvo nuo 1950 m. veikianti kūrybinio rašymo grupė – dramaturgai, prozininkai. Ir dauguma jų – komunistai, visi buvo labai turtingi, turėjo baseinus Beverli Hillse. Mes daug ginčydavomės. Bet ta grupė man labai padėjo, nes kas 2–3 savaitės mes turėjom prisistatyti su savo parašytais tekstais. Ir būtent tuo metu aš labai daug rašiau. Amerikiečiams labai patiko mano novelės apie atvažiavusius lietuvius ir tai man suteikė energijos užbaigti knygą. Tačiau nuo 1985-ųjų iki kol buvo išleista knyga praėjo daug laiko. Moterys žino, ką reiškia rašyti ir dirbti, auginti vaikus, tvarkyti namus ir pan. Nelieka daug laiko knygoms, rašymui. Visada galvojau: per kitas atostogas aš perrašysiu tą knygą. Bet viskas taip ir liko. Namuose turiu daug rankraščių, tad gal dar išeis keletas knygų. Baigiau romano *The Last Book Smuggler (Paskutinis knygnešys)*¹⁰ antrą knygą. Šiame romane pasakojama apie mano senelį Mykolą Putrių, kuris buvo knygnešys Kretingos rajone. Mano tėvas buvo Kretingos rajono seniūnas, vėliau – viršaitis, buvo savanoris, per Nepriklausomybės karus su savo pusbroliu paimtas į lenkų nelaisvę. Jis pabėgo iš nelaisvės ir pėsčiomis grįžo į Žemaitiją, pabeldė į namų duris. O mama jau buvo gavusi žinutę, kad jis negyvas. Tai kaip pasijuto mama po to beldimo, kai ji klausia, kas ten, o atsako: Feliksas. Štai tokia istorija. Aš rašiau apie knygnešį. Tai yra visa mano šeimos istorija, kuri prasideda 1901 m. ir trunka iki 1906 m. Baigiasi jau po japonų karo. Dabar rašau trečią knygą *Winter Flowers (Žiemos gėlės)*. Veikia ta pati šeima, tik veiksmas vyksta po I pasaulinio karo. Namuose yra daug rankraščių, tad gal bus ir trečia knyga.

10 Birutė Putrius, *The Last Book Smuggler*, Los Angeles: Birchwood Press, 2018, 370 p.

Ž. K.: Romane *Paklydę paukščiai* lyg mozaika dėliojosi atskiros veikėjų istorijos. Ir juodaodis draugas, ir lėlė. Minėjote, kad visi šie tekstai buvo publikuoti amerikietiškoje spaudoje.

B. P.: Taip, dauguma jų buvo publikuoti įvairiuose Amerikos literatūriniuose žurnaluose.

Ž. K.: Kaip dabar, kai Jungtinėse Amerikos Valstijose jau yra įsikūrusi trečioji ar net ir ketvirtoji emigrantų banga, gal jau yra jų reakcijos apie Jūsų knygas – apie Žemaitę ir *Paklydusius paukščius*? Koks Jūsų santykis su pačia naujausia emigracijos banga?

B. P.: Jiems lengviau skaityti lietuviškai nei angliškai. Ir jie laukia būtent lietuviško leidimo. Mes turime knygų klubą Santa Monikoje, tačiau jie labiau laukia vertimų.

V. K.: Sietle irgi yra knygų klubas, bet mes viską skaitome angliškai. Kaip tik dabar klubo nariai turi skaityti Žemaitę. Bet karantinas daug ką pakoreguos, tad dabar jau nežinau, kada tai aptarsim ir kur mes grįžusios būsim.

B. P.: Aš į savo knygą įdėjau labai daug magiškojo realizmo, nes man tai labai svarbu ir tuo laiku labai daug skaičiau Gabrielio García'os Márquezo ir kitų autorių. Man tai taip patiko, kad galvojau, kaip visa tai būtų, jei kažkas lietuviškai rašytų. Todėl savo romane daug rašiau apie keistus fenomenus, pavyzdžiui, kai viena moteris miršta ir čia pat ji vėl pasirodo, pasivaidena juodaodžių šeimai atsikrausčius į buvusį lietuvių namą Marquette Parke.

Ž. K.: Ta vieta labai įdomi ir dar vienu aspektu – ten labai aiškiai parodomas vienos etninės grupės požiūris į kitą multikultūrinėje Čikagoje. Violeta mini, kad romanas pateikia plačią socialinių išėivijos sluoksnių įvairovę.

B. P.: Tas kvartalas, kuris nyko tiesiog mūsų akyse, mums atrodė labai svarbus: tai, kas čia sukurta, buvo mūsų mažoji Lietuva. Ir štai viskas pasikeičia. Galim dabar pereiti visą kvartalą ir to jau nebėra. Kada nors sakysim, kad kažkada buvo tokia vieta...

Ž. K.: Violeta, atsivertus Jūsų knygą *Kita vertus...* matyti, kiek Jūs idėjų nešėte į Lietuvą – ir feminizmą, ir postkolonializmą. Štai kaip tik dieną prieš mūsų pokalbį buvo minima tarptautinė moterų solidarumo diena, feminizmo svarba yra akcentuojama Jūsų straipsnių rinkinio įžangos žodyje. Lietuvos radijo laidoje Jūs ištariate, kad šis Žemaitės angliškas leidimas gali būti svarbus ir įdomus toms bendruomenėms, kuriose papročiai, paprotinė teisė yra labai gaji. Kokio feminizmo Lietuvai reikia šiandien?

V. K.: Profesorė Dalia Leinartė puikiai pakalbėtų apie Stambulo konvenciją. Aš daugiau tik seku spaudą, matau, kokios yra problemos. Šiuo metu visame pasaulyje su moterimis elgiamasi brutaliai. Situacija yra gerokai pablogėjusi nei ji buvo prieš dvidešimt ar trisdešimt metų. Moterys vėl yra puolamos, išnaudojamos. Gal Lietuvoje situacija geresnė, bet kitur moterų pagrobimo mastai yra labai dideli. Tad Žemaitės Vingiai irgi yra tokioje brutaliajoje situacijoje. Įdomu, kad Amerikos spaudoje esu skaičiusi, jog 40 procentų šeimyninio smurto yra moterų prieš vyrus ir 60 procentų – vyrų prieš moteris. Taigi smurtauja ir moterys, ne tik vyrai.

Ž. K.: Viename interviu Jūs, Violeta, sakėte: „Žemaitė rašė tarmiškai – taip, kaip pati kalbėjo. Žemaitės tekstų turinys paremtas kaimiškomis ir feministinėmis to meto realijomis. Todėl kyla dilema, kaip nenuskriausti autorės ir likti suprastai šiuolaikiniams anglakalbiams skaitytojams.“ Manau, kad tikrai pavyko nenuskriausti autorės. Ir, reikia tikėtis, bus atrasta ir supраста anglakalbių skaitytojų.

S. D.: Norėčiau Jūsų abiejų klausti, nors čia dar galima minėti ir Antaną Šileiką, ir Daivą Markelį ar kitus autorius. Birutė apie augimą tautinėje bendruomenėje kalba tarsi apie savotišką traumą.

B. P.: Gal ne tiek trauma, kiek ribota realybė. Mums buvo iššūkis, kad turim būti labai pavyzdingos lietuvaitės ir parodyti visam pasauliui, kad lietuvaitės pačios geriausios. Ką tik dirbom – viskas dėl Lietuvos išlaisvinimo. Tai buvo labai svarbu, bet po kiek laiko tai tapo našta. Mums, jauniems, atrodė, kad reikia gyventi, susipažinti su kitomis tautomis. O mūsų tėvai žiūrėjo į praeitį, matė, ką jie prarado, žvelgė su tokiu ilgesiu. Mano mama nuolat jautė depresiją: žinių iš

Lietuvos nėra, negauna, neaišku, ar yra likę gyvų. Gal dešimt metų jie su niekuo nesusisiekė ir jiems buvo baisu. Bet vaikui nuolat žiūrėti į visa tai... Mano mama man ne lopšines dainavo, bet raudas. Jiems gyvenimas Amerikoje buvo ilgesys, liūdesys. Bet vaikui po kiek laiko viskas atrodo kitaip, tėvų ilgesys ir liūdesys tampa lyg kokia našta. Kiek ilgai aš turiu būti pavyzdinga lietuve? Vargino tėvų, bendruomenės įkyrumas: kalbėkite lietuviškai, apsirenkite pavyzdingai, ne su džinsais. O juk mes brendome hipių laikais! Norėjom viską pamėginti. Ir aš romane rašau apie LSD.

V. K.: Mano patirtis kitokia, nes mano broliukas per karą liko Lietuvoje. Ir mano abu tėvai jautė depresiją. Šešeriais metais vyresnė mano draugė yra sakiusi, jog virš mūsų šeimos tarsi toks juodas debesys. Aš ne tiek norėjau pamatyti pasaulio ar patirti kažką naujo, o norėjau pabėgti iš tos situacijos. Nors labai nusivyliau tuo metu ir lietuviais – tos apkaltos, pavydas... Su vyru kurį laiką (daugiau nei dešimt metų) gyvenome ne tarp lietuvių, gimė dukros. Taigi ne tiek norėjau ištript kitoje bendruomenėje, o tiesiog nebendravau su lietuviais. Grįžau po truputį, ypač išvažiavusi iš Kanados. Man todėl ir tas postkolonializmas yra toks artimas, nes aš patyriau britų imperijos kolonializmo mentalitetą iš kanadiečių. Mano pavardė buvo Januševičius. Mokykloje jie pakeitė pavardę, kad jiems būtų lengviau ištarti. Atvykusi į Ameriką aš pasijutau laisvesnė nei Kanadoje. Ypač kai pradėjau studijuoti lyginamąją literatūrą, nes kuo egzotiškesnę kalbą tu moki, tuo aplinkiniams tai buvo įdomiau.

B. P.: Pagrindinė priežastis, kodėl pradėjau rašyti romaną *Paklydę paukščiai*, buvo ta, kad amerikiečiams turėjau nuolat aiškinti, kas aš tokia, kodėl mano toks vardas, kur ta Lietuva. Jie visiškai nežino mūsų istorijos. Ir jiems tai buvo labai įdomu, nes apie tai nėra jokiose jų istorijos knygose. Apie Holokaustą jie žino. Apie Rytų Europą nieko nežino. Mirtina tylą. Aš pradėjau rašyti ir aiškinti. Norėjau išaiškinti, kas lietuviams atsitiko, kodėl jie Amerikoje. Žinoma, pridėjau įvairių juokų, nes norėjau pritraukti skaitytojus, bet taip pat labai svarbu buvo parodyti, koks baisumas tas karas, kodėl lietuviai ir kiti bėgo, kokia buvo mūsų realybė. Pavyzdžiui, rašau apie Antaną, kuris iš laukų buvo paimtas ir išvežtas kasti apkasų vokiečių kariuomenei. Žmona nieko nežinojo, kas jam nutiko, ji siunčia sūnų kviesti tėvo vakarienės. Nėra tėvo, nėra dėdės, jie jau apkasuose. Atvažiavęs į Ameriką Antanas su mumis gyveno kaip nuo-

mininkas. Aš visą laiką maniau, kad jis viengungis. Ir staiga mama papasakoja jo istoriją, kad jis turi žmoną Lietuvoje, turi keturis vaikus. Savo vaikams Antanas nusiuntė keturias amerikoniškas mašinas. Bet paskui jis prasigėrė. Mirė toje pačioje ligoninėje, kaip ir mano mama. Priištąs prie lovos. Ir jis vis ėjo. Net ir ligoninėje priištąs žygiavo. Žingsniuoja jis atgal – į Lietuvą... Baisios istorijos.

V. K.: Šiandien psichologija daug kalba apie kartų traumą, t. y. jeigu mūsų tėvai buvo traumuoti, tai ir mes esam traumuoti, ir netgi mūsų vaikai jaučia tam tikrą traumą tų įvykių, karo ir pabėgimo iš Lietuvos. Ne tik lietuviai, daugelis tautų tai turi. Ir tai vis tiek kaip nors pasireiškia. Kai buvau šešiolikos metų, galvojau, kodėl mano ir mano draugių tėvai tokie keisti, nėra jokio linksmumo. Tada išgirdau apie neurozę. Aiškinausi tuos dalykus pati, o gal prieš dvidešimt metų jau visi pradėjo kalbėti apie traumas. Atsirado traumos teorija literatūroje ir psichologijoje, ir man tai buvo atsakymas į daugelį dalykų. Daugiau supratau apie save, apie tėvus, apie aplinkinius, supratau, kad visa tai nebūna be pasekmių. Mano tėvas jau Švedijoje karo metu ar tuoj po karo gulėjo ligoninėje – visą laiką nervai pakrikę. Jis visą laiką norėjo daryti kažką svarbaus: vis norėdavo atidaryti dovanų ir knygų parduotuvę (lietuviškų knygų, žinoma), platino knygas, turėjo mažą leidyklėlę, išleido Birutės Pūkelevičiūtės *Metūges*. Antanas Škėma rašė jam, siūlė *Baltą drobulę*, bet tėvas jau nebeturėjo pinigų, o gal ir bijojo, kad ta knyga bus labai kontraversiška. Tas Škėmos laiškas dar yra kažkur. Ir tada, kai tėvas nusipirkdavo pastatą, po darbo dienos fabrike suremontuodavo tą patalpą, kad galėtų parduotuvę atidaryti, tada jį vėl tas pats – nervai, jį sustabdydavo kažkas. Kelis kartus taip nutiko Kanadoje, vis turėdavo kitiems išnuomoti, vis jį sustabdydavo kažkas. Ar kaltės kompleksas, kad sūnų Lietuvoje paliko, nežinau. Jis nėjo pas jokus terapeutus, kurie galėjo paaiškinti. Bet jų likimai buvo sužaloti. Tai persidavė ir mums šiek tiek. Reikėjo kovoti.

S. D.: Bet ir pačios visuomenės, į kurias jie persikėlė, šiaandien jau yra pasikeitusios.

V. K.: Manau, kad šiaandien viskas yra dar sudėtingiau ir giliau viskas pasislėpę. Dabar mes šį bei tą jau žinome apie tą sudėtingą laiką. Bet daug metų mes ieškujome, norėjome sužinoti, kas iš tikrųjų įvyko. Kai važinėjau po Lietuvą, vienas

pusbrolis parodė, kad prie Biržų nužudė 3000 žydų, parodė, kur jie užkasti. Kiek turėjo praeiti laiko, kol sužinojome skaičius. Yra Timothy Snyderio knygos *Kruvinos žemės* ir *Juodžemis*, kuriose apie lietuvius yra visas skyrius. Aš siūlau ir beveik priverčiu mūsų knygų klubo narius jas perskaityti. Bet tai tik 10–12 žmonių. O kaip tą plačiau visuomenei pranešti, kad jie žinotų tuos dalykus? Dipukai labai užsidarę ir konservatyvūs, jie nenori žinoti. O reikia eiti į akistatą, žinoti faktus, kas iš tiesų įvyko, ir tik tada galės būti dialogas tarp mūsų dviejų tautų. Tik tada ateis susitaikymas.

D. S.: Lokalios visuomenės lygyje viską žinojome ir sovietmečiu. Pasiėkdavo informacija per tėvus, mokytojus. Vietinė moralė buvo labai aiški – žydšaudžiai buvo pasmerkti ir šeimoje, ir mokykloje.

V. K.: Tai labai gerai, jeigu taip buvo. Bet juk dar ir *Akiračiuose* kokiais 1985 m. žydšaudžiai tebuvo tik „kriminalinis elementas“.

B. P.: Mano tėvas pasakojo. Jis iš Kretingos rajono, Petrikaičių kaimo. Jis atsimena, kad tą vakarą, kai šaudė žydus, labai vėlai kažkas pabeldė į duris ir atėjo toks išbalęs, visas drebantįs žmogus, pasakoja, ką buvo matęs. Tėvas sakė, kad tokio išsigandusio žmogaus niekada dar nebuvo regėjęs.

Jūratė Čerškutė. O kaip Jūs susipažinote? Jūs abi nuo Čikagos laikų pažįstamos?

B. P.: Pirmą sykį Violeta mane pakvietė į „Santarą“, sužinojusi, kad rašau kažkur Kalifornijoje. Aš tuo metu buvau atsitraukusi nuo lietuvių. Atėjau į „Santarą“ ir sutikau visus „savo lietuvius“, savo žmones. Taip nudžiugau! Ir nuo tada gal dešimt metų vis kviesdavo skaityt kažką.

V. K.: „Santaroje“ būdavo Antanas Šileika, Daiva Markelytė buvo rečiau. Laima Vincė dar tuo metu nerašė, būdavo tik kaip dalyvė. Labai susidraugavome visi.

Ž. K.: Violeta, ar tiesa, kad rašote memuarus ar autobiografiją?

B. P.: Taip, rašo, aš vis raginu ją.

V. K.: Ne tiek rašau, kiek darau kitus dalykus.

B. P.: Violeta labai daug dirba. Sakau jai, kad mestų kitus darbus ir rašytų memuarus.

Ž. K.: Žemaitė išversta, Papievis išverstas, biografija rašoma. Tai kada jos sulauksime?

V. K.: Valdo Papievio *Brydė* jau išversta, redaguojama. Tada reiks ieškoti leidyklos. Man atrodė, kad apie partizanus amerikiečiams svarbiau žinoti nei apie *Odilę* ar *Eiti*, todėl ėmiausi to darbo. Papievio stilius yra labai sunkus. Bet aš norėjau to, nes man įdomiau versti, kai yra sunku. Nežinau, kiek užtruks išleidimas. Svarbiausia – rasti leidyklą, nes jie ilgai mąsto, kartais iki metų. Reikia atidžiai įsiskaityti į jų taisykles. Žurnalų specifiką studijavau, kai *Ēko* išverčiau. Reikia žiūrėti, kas ką nors panašaus leidžia, reikia žinoti leidyklos profilį.

Ž. K.: Birute, ar jau išleista *The Last Book Smuggler (Paskutinio knygnešio)* antra knyga?

B. P.: Taip. Kaip ir minėjau, dabar rašoma jau trečia knyga – *Winter Flowers (Žiemos gėlės)*.

Ž. K.: Tai gal pasirodys pirmiau Lietuvoje, o tik paskui Amerikoje, kaip Antano Šileikos naujausia knyga?

B. P.: Įdomi mintis. Gal.

Loreta Mačianskaitė. Ar beverčiant Žemaitę pasikeitė požiūris į ją?

V. K.: Į ją? Taip ilgai viskas užtruko... Gal ne tiek verčiant, kiek apskritai dirbant su Žemaitė. Aš visada gailėjausi ir jaučiu tą spragą, kad Žemaitė nebaigė savo autobiografijos, kai pasidarė pasaulio, Vilniaus žmogus. Ji juk tapo kita, kai vyras mirė ir ji galėjo keliauti. Aš net neišstudijavau, nors žinau, kad ji rašė apie kelionę į Ameriką, per Norvegijos fiordus su Bulotais. Man atrodo, kad trūksta to aspekto apie ją. Kad visuomenė žinotų. Bet tam neskysčiau dėmesio. Manau, kad geriausias jos kūrinys yra *Autobiografija*. Žinoma, „Petras Kurmelis“ taip pat labai puikus. Taip, dabar aš į ją žiūriu šiek tiek kitom akim, ne tik kaip į feministę.

Ž. K.: Dėkojame už pokalbį. Ir laukiame naujų knygų.

Vilnius, 2020 03 09

Pašnekoves kalbino, įrašytą tekstą šifravo, komentarus rašė ir pokalbį parengė Žydronė Kolevinskienė.

Pokalbį įrašė Ieva Mažunaitytė.